

Utilizarea Facebook în rândul elevilor cu deficiențe de vedere – un studiu exploratoriu

Dragoș Daniel Iordache¹, Aurel Pătru²

¹Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în informatică – ICI București
Bd. Mareșal Averescu, Nr. 8-10, 011455, București
E-mail: iordache@ici.ro

²Liceul Special “Sfânta Maria” Arad
Str. Ghica Vodă, Nr. 4-10, Arad
E-mail: ap@baum.ro

Rezumat. În ultimii ani se înregistrează o creștere fără precedent a popularității rețelelor de socializare, Facebook fiind cel mai bun exemplu în acest sens. Persoanele nevăzătoare reprezintă o categorie distinctă de utilizatori ai rețelelor de socializare. Specificul utilizării Facebook de către persoanele cu deficiențe de vedere decurge din faptul că navigarea este mijlocită de utilizarea unor instrumente cu rol de accesibilizare a conținuturilor parcurse. Aceste instrumente diferă în funcție de severitatea deficienței de vedere și pot lua forma cititoarelor de ecran, a magnificatoarelor etc. Lucrarea de față își propune identificarea principalilor factori care motivează persoanele nevăzătoare să utilizeze Facebook, precum și a aspectelor pozitive și a riscurilor asociate cu utilizarea acestei rețele de socializare. Rezultatele au la bază un interviu structurat realizat cu 24 de elevi cu deficiențe de vedere de la Liceul Special “Sfânta Maria” din Arad. Principalele avantaje identificate de către elevii cu deficiențe de vedere cu privire la utilizarea Facebook sunt: comunicarea, socializarea și menținerea relațiilor cu prietenii.

Cuvinte cheie: rețele de socializare, Facebook, elevi cu deficiențe de vedere.

1. Introducere

Numărul de persoane care utilizează situri de socializare (SNSs), cum ar fi Facebook, LinkedIn și Twitter a crescut rapid în ultimii 5 ani. Cei mai mulți oameni utilizează SNSs pentru a crea un profil personal și pentru a construi o rețea care să le permită conectarea cu alte persoane (Boyd & Ellison, 2007).

Rețelele de socializare au potențialul de a oferi atât oportunități persoanelor cu diferite tipuri de deficiențe, cât și o serie de provocări care ar

putea duce la consecințe negative. Balata et al. (2014) consideră că un sistem de navigare pentru utilizatorii cu deficiențe de vedere poate fi mult mai eficient dacă se bazează pe colaborarea cu alte persoane cu deficiențe de vedere și pe utilizarea distributivă a cunoștințelor despre mediul în care navigarea are loc.

Alte beneficii ale utilizării rețelelor de socializare sunt îmbunătățirea relațiilor sociale și schimbul de informații. Participarea la SNSs poate fi benefică persoanelor cu dizabilități care se confruntă cu izolarea socială în lumea reală (Albert, 2006).

Pe de altă parte, cele mai multe probleme sunt determinate de deficitul abilităților de navigare care ar putea să existe la persoanele cu deficiențe de vedere. Deoarece comunicarea pe Facebook se bazează în principal pe text, aceasta ar putea fi dificilă pentru anumite persoane cu abilități scăzute de utilizare a cititoarelor de ecran. O altă provocare este legată de pericolul de interpretare eronată sau neînțelegerea anumitor pictograme și elemente grafice. Haller (2010) discută, de asemenea, despre barierele Facebook-ului pentru persoanele cu dizabilități vizuale, deoarece paginile sunt proiectate ca șabloane uniforme care sunt dificil de manipulat cu cititoare de ecran.

O altă problemă este că persoanele cu dizabilități pot avea accesul limitat la tehnica de calcul și la Internet, fapt care duce la un « decalaj digital ». Acest lucru poate afecta participarea acestora la utilizarea rețelelor de socializare. Cu toate acestea, urmărind datele publicate de Internet Pew Research Center și American Life Project se observă o creștere semnificativă a utilizării în rândul persoanelor cu dizabilități odată cu posibilitatea conectării la Internet prin intermediul telefoanelor mobile inteligente și a altor dispozitive mobile (Rainie, 2012; Smith, 2010).

În continuare, articolul este structurat după cum urmează: în secțiunea următoare este realizată o sinteză a cercetărilor recente din mai multe țări privind utilizarea Facebook de către persoanele cu deficiențe de vedere. Apoi este prezentată metodologia cercetării, prin descrierea eșantionului, procedurii și a instrumentului utilizat pentru colectarea datelor. În secțiunile următoare sunt analizate rezultatele cercetării, prin prisma avantajelor / dezavantajelor utilizării Facebook și a factorilor care determină persoanele nevăzătoare să utilizeze rețelele de socializare. Lucrarea se încheie cu concluzii și direcții de lucru viitoare.

2. Utilizarea rețelelor de socializare de către persoanele nevăzătoare

Problematica participării persoanelor cu dizabilități de vedere în cadrul rețelelor de socializare nu are o răspândire foarte largă în cadrul cercetărilor recente. Cu toate acestea, există o serie de cercetări care abordează o serie de aspecte legate de utilizarea rețelelor de socializare de către persoanele cu dizabilități.

Morris (2001) a intervievat tineri cu dizabilități în relație cu problema excluziunii sociale. S-a constatat că majoritatea celor intervievați au legături limitate cu prietenii și alte persoane cu dizabilități în afara școlii. Prin utilizarea rețelelor de socializare, persoanele cu deficiențe care se confruntă cu diverse limitări își pot extinde canalele de comunicare și cercurile sociale (Rice & Katz, 2001). Astfel, ele pot avea șansa de a îmbunătăți comunicarea cu factorii de decizie și organizarea acțiunilor colective (Thackeray & Hunter, 2010). Ca urmare, rețelele de socializare ar putea contribui la confortul lor psihologic și la dezvoltarea acceptării deficienței, creșterea stimei de sine și a dorinței de a trăi (Ellison et al., 2007).

Balata et al. (2014) au realizat atât un studiu calitativ cât și unul cantitativ pentru a explora modalitățile de comunicare între utilizatorii cu deficiențe de vedere în timp ce navighează într-un anumit mediu și urmează un traseu regulat. Studiul calitativ a constatat în cinci interviuri cu persoane cu deficiențe de vedere. Scopul studiului calitativ a fost de a obține informații detaliate cu privire la mijloacele de comunicare preferate ale persoanelor cu deficiențe de vedere cu alte persoane, deschiderea lor de a comunica cu persoane străine, dorința acestora de a fi ajutați cu navigarea, precum și confidențialitatea legată de partajarea și stocarea locației. Subiectele au fost discutate cu cinci participanți cu vârste cuprinse între 25 și 64 de ani, în interviuri structurate pe următoarele aspecte: colaborarea în navigare, experiența cu servicii de localizare, probleme de confidențialitate privind partajarea locației și comportamentul în situațiile de pierdere a orientării. Studiul cantitativ a fost realizat cu 54 de persoane pe baza unui chestionar alcătuit din constatările obținute în urma studiului calitativ, cu scopul de a verifica ipotezele formulate pe baza studiului calitativ. Rezultatele arată că majoritatea persoanelor cu deficiențe de vedere navighează pe internet și se bazează pe descrierile mediului oferite de către

alte persoane cu deficiențe de vedere pentru condiții de siguranță și navigare eficientă.

Bricout & Baker (2010) propun o abordare ecologică cu scopul de a folosi rețelele de socializare pentru a sprijini persoanele cu dizabilități în situații de pericol. Ei susțin că în timpul unui eveniment neprevăzut, atunci când serviciile sociale destinate situațiilor de urgență cad, rețelele de socializare pot mări eficacitatea comunicațiilor de urgență prin creșterea fluxului de informații, asistență și sprijin instrumental. În plus, relațiile online pot promova exteriorizarea grijilor personale și creșterea sentimentului de apartenență și, prin urmare, o consolidare a stării de bine emoționale (Wright & Bell, 2003).

Studiul realizat de Shpigelman (2014) are la bază un sondaj on-line cu privire la modul în care persoanele cu dizabilități folosesc Facebook. Deși eșantionul a fost de 172 de respondenți, reprezentarea inegală a tipurilor de dizabilități și faptul că aproximativ o treime dintre respondenți au dizabilități multiple a limitat testele statistice efectuate la indicatori de statistică descriptivă. Rezultatele au arătat că respondenții cu dizabilități senzoriale (deficiențe de vedere și de auz) folosesc Facebook mai frecvent decât cei cu alte dizabilități (fizice, comunicare, cognitive sau cu deficiențe mintale).

În trecut, utilizatorii Facebook puteau vedea, în mod implicit, activitatea celorlalți utilizatori pentru că s-a presupus că toți utilizatorii doresc să împărtășească toate informațiile lor la nivel global. Această setare implicită poate afecta persoanele cu deficiențe de vedere, pentru care ar putea să fie dificil să schimbe setările de confidențialitate și să limiteze accesul la informațiile lor personale.

La sfârșitul anului 2007, Facebook a fost notificat să îmbunătățească setările de confidențialitate. Până la jumătatea anului 2008, setările de confidențialitate implicite au fost schimbate, iar profilurile membrilor, informațiile de contact și datele suplimentare sunt acum vizibile sau nu, în funcție de alegerea fiecărui utilizator (Taraszow et al, 2010).

În România au fost elaborate mai multe studii care au investigat utilizarea rețelelor de socializare, în special Facebook de către adolescenți (Popa & Marhan, 2013) și de către studenți (Iordache & Lamanauskas, 2013, Lamanauskas et. al., 2013).

3. Metodologie

3.1 Participanți

La studiu au participat 24 elevi cu vârste cuprinse între 15 și 19 ani de la Liceul Special “Sfânta Maria” Arad în luna ianuarie 2015. Dintre aceștia, 5 elevi sunt nevăzători, 8 au deficiențe severe de vedere și restul de 11 prezintă deficiențe ușoare de vedere. Referitor la distribuția pe sexe, la cercetare au participat 15 fete (62.5%) și 9 băieți (37.5%). Cu privire la programul de studii, toți cei 24 de elevi urmează specializarea filologie – Limbi străine – engleză-franceză din cadrul liceului.

3.2 Instrumente

Metodologia acestei cercetări are la bază interviul cu următoarele obiective de cercetare: identificarea motivației de utilizare a Facebook de către persoanele nevăzătoare, investigarea măsurii în care utilizarea Facebook influențează diferite aspecte din viața utilizatorilor și precizarea principalelor avantaje și dezavantaje ale utilizării SNS în rândul elevilor care au participat la studiu.

Ghidul de interviu utilizat cuprinde 11 întrebări, principalele variabile vizate fiind: utilizarea Facebook de către persoanele nevăzătoare, interfețele mai frecvent utilizate, folosirea chat-ului, setările de confidențialitate, precum și aspectele pozitive și negative ale utilizării Facebook.

Tabelul 1. Ghidul de interviu

Nr. crt	Item
1	Care sunt motivele pentru care ați făcut cont pe Facebook?
2	De câte ori pe zi / săptămână utilizați FB? În medie, câte minute pe zi petreceți utilizând Facebook?
3	Care este următorul pas după ce ați deschis o pagina de Facebook?
4	La ce vă folosește Facebook? Sunteți mulțumit de utilizarea FB?
5	Doriți să utilizați FB în continuare? (Mai mult sau mai puțin / altfel?)
6	Ce interfață (mobile sau PC) folosiți atunci când utilizați Facebook? Motivați alegerea
7	Utilizați chat-ul oferit de Facebook? Dacă da, cât de des și cu ce scopuri?
8	Folosiți opțiunea Video sau Audio Call din cadrul Facebook?
9	Modificați setările de securitate ale profilului dumneavoastră de Facebook?
10	Cât de ușor se fac modificările?

11	Ce vă place mai mult la Facebook? Ce vă place mai puțin la Facebook?
----	--

3.3 Procedură

Interviul a avut loc în cadrul orelor de TIC (Tehnologia Informației și Comunicării), răspunsurile fiind consemnate în format electronic cu ajutorul profesorului coordonator Aurel Pătru.

Pentru interpretarea răspunsurilor la întrebările din componența chestionarului a fost folosită analiza conținutului comunicării. Ideea de bază în analiza conținutului simbolic al oricărei comunicări este de a reduce întregul conținut al comunicării (de exemplu, toate cuvintele sau toate imaginile vizuale) la un set de categorii care prezintă anumite caracteristici de interes pentru cercetare.

Tehnica analizei conținutului presupune determinarea unităților de înregistrare, de context și de numărare. Unitatea de înregistrare reprezintă acea parte din comunicare ce urmează a fi caracterizată și introdusă într-una din categoriile schemei de analiză și variază în funcție de obiectul cercetării și de nivelul de profunzime al analizei. Unitatea de context reprezintă acel segment al comunicării care permite a se vedea dacă unitatea de înregistrare are o orientare pozitivă, negativă sau neutră. Mărimea unității de context este condiționată de mărimea unității de înregistrare, putând fi mai mare sau cel puțin egală cu ea. Unitatea de numărare are funcție de cuantificare. Ea poate fi identică cu unitatea de înregistrare, dar, în cele mai multe din cazuri, se preferă unitățile de numărare cu caracteristici fizice evidente (Chelcea, 2001).

În această lucrare au fost utilizate următoarele procedee ale analizei conținutului comunicării:

- analiza frecvențelor - determinarea numărului de apariții ale unităților de înregistrare în sistemul categoriilor de analiză;
- analiza contingenței – permite asocierea structurilor de asociere a termenilor (conceptelor) dintr-un text;
- analiza evaluativă – presupune transformarea aserțiunilor din text în construcții sintactice echivalente semantic, astfel încât să apară foarte clar obiectul atitudinii și evaluarea.

4. Rezultate

4.1 Motive pentru care persoanele nevăzătoare utilizează Facebook

Răspunsurile elevilor la întrebarea *Care sunt motivele pentru care ați făcut cont pe Facebook?* au fost centralizate în cele 10 categorii din Tabelul 2. Pe primul loc s-a situat socializarea, în special în cadrul grupurilor de interese, urmată de comunicarea cu prietenii aflați la distanță.

Tabelul 2. Motive pentru care studenții agreează utilizarea SNS

Categorie	Frecvență
Socializare	11
Comunicare	8
Informare	3
Creare de noi prietenii	2
Chat	2
Publicitate	1
Jocuri	1
Pentru ca e la modă	1
Curiozitate	1
Pentru a împărtăși informații	1
Total	31

Elevii cu deficiențe de vedere care au participat la studiu folosesc Facebook și ca sursă de informații pentru a fi la curent cu noutățile din viața de zi cu zi. Deși cei mai mulți elevi au afirmat că socializează în special cu prietenii existenți, o parte din elevi utilizează Facebook și ca mijloc de a lega noi prietenii.

Chat-ul, jocurile, curiozitatea, promovarea online a unor produse și ocuparea timpului liber sunt alte motive pentru care elevii cu deficiențe de vedere care au participat la studiu folosesc rețeaua de socializare Facebook.

În legătură cu frecvența utilizării, majoritatea elevilor au afirmat că folosesc Facebook zilnic, de mai multe ori pe zi și numai 3 elevi îl folosesc săptămânal sau la câteva zile. Durata unei logări variază între 3 minute și 6-7 ore, un singur elev declarând că este tot timpul logat la Facebook.

La întrebarea *Care este următorul pas după ce ați deschis o pagina de Facebook?* cei mai mulți elevi au răspuns că mai întâi verifică notificările și mesajele primite, dacă sunt persoane cu care pot vorbi pe chat, câți prieteni

sunt conectați, apoi verifică postările și noutățile apărute sau accesează jocuri oferite de Facebook.

Cei mai mulți elevi cu deficiențe de vedere se declară mulțumiți de utilizarea Facebook pentru că îi ajută să păstreze legăturile cu prietenii și să afle noutățile mondene. În același timp, cu o singură excepție, toți elevii au declarat că doresc să utilizeze Facebook în continuare.

4.2 Aspecte pozitive

Răspunsurile date de elevii cu deficiențe de vedere au fost analizate și supuse metodei analizei de conținut în vederea identificării unităților de înregistrare, de context și de numărare. În tabelul 3 este prezentată o sinteză a principalelor aspectelor pozitive, în ordine descrescătoare a frecvenței lor, grupate în 8 categorii.

Tabelul 3. Avantaje ale utilizării Facebook

Categorie	Frecvență
Comunicare	3
Mentineră relații	2
Ușor de utilizat	1
Prieteni noi	1
Jocuri	1
Chat	1
Libertate de exprimare	1
Informare	1
Total	11

Posibilitatea de comunicare și menținerea relațiilor cu prietenii și cu persoanele plecate din țară sunt considerate cele mai importante avantaje ale utilizării Facebook de către elevii cu deficiențe de vedere care au participat la studiu.

Elevii au considerat că interfața Facebook este ușor de utilizat și oferă o mare libertate de exprimare – ”*Îmi place că pot face public ceea ce vreau și pot posta pozele pe care doresc să le fac publice*”.

Crearea de prietenii noi în cadrul grupurilor de interese, dar și regăsirea de prietenii și cunoștințe mai vechi, dar ale căror date de contact s-au schimbat pe parcursul timpului sunt alte aspecte apreciate de elevii cu deficiențe de vedere.

Aspectele legate de relaxare și divertisment au fost și ele menționate în preferințele elevilor, ca și cele legate de publicitate și de popularizare a unor produse prin crearea de pagini dedicate acestora – *”folosesc Facebook pentru a promova un server”*.

4.3 Dezavantaje ale utilizării Facebook

Majoritatea elevilor cu deficiențe de vedere au menționat și aspecte negative cu privire la utilizarea Facebook. Așa cum se observă în Tabelul 4, limitele utilizării Facebook sunt grupate în 8 categorii. Pe primele locuri se situează dezavantajele legate de expunerea vieții private și de nivelul de securitate scăzut – un elev afirmând că *”nu îmi place că orice persoană poate descărca poza postată de tine după ce ai făcut-o publică”*.

Tabelul 4. Dezavantaje ale utilizării Facebook identificate de către elevii nevăzători

Categorie	Frecvență
Nivel de securitate scăzut	3
Expunere	2
Uneori se blochează	2
Reclamele	2
Sunetul notificărilor	1
Invitațiile la jocuri	1
Termenii și condițiile	1
Nerespectarea regulilor impuse de Facebook	1
Total	13

Alte dezavantaje se referă la caracterul neplăcut al unor reclame și invitații la jocuri și sunetul deranjant al unor notificări – *”nu agreez să primesc notificări când citesc ceva sau mă joc, mă enervează sunetul acela”*. Faptul că uneori situl se mai blochează și că *”nu se respecta regulile impuse de cei de la Facebook”* sunt alte aspecte mai puțin apreciate de către elevii cu deficiențe de vedere.

4.4 Interfețe utilizate

La întrebarea *Ce interfață (mobilă sau PC) folosiți atunci când utilizați Facebook?* – 11 elevi au răspuns că utilizează ambele interfețe, în funcție de situație, 9 elevi folosesc interfața mobilă – *”pentru că e mai simplă”* – și 4 elevi folosesc interfața pentru PC.

Tabelul 5. Avantaje ale utilizării Facebook

Interfețe	Nr. utilizatori
Mobile	9
PC	4
Ambele	11
Total	24

Interfața pentru PC este utilizată mai ales de către elevii care intră foarte rar pe Facebook, în timp ce interfața mobilă de către cei care folosesc Facebook frecvent. Un elev a declarat că folosește interfața mobilă deoarece *”interfața pentru PC are prea multe reclame, e prea complicată”*.

4.5 Limite

Limitele acestui studiu decurg, în primul rând, din faptul că interviul a fost realizat fără a se utiliza o schemă de eșantionare. O altă limită constă în faptul că la cercetare au participat un număr relativ mic de elevi cu deficiențe de vedere, doar de la Liceul Special “Sfânta Maria” Arad, prin urmare eșantionul nu este reprezentativ pentru întreaga populație de persoane cu deficiențe de vedere din România.

5. Concluzii

Rezultatele studiului arată că majoritatea elevilor participanți la studiu utilizează frecvent Facebook. Principalele avantaje identificate de către elevii cu deficiențe de vedere cu privire la utilizarea Facebook sunt: comunicarea, socializarea și menținerea relațiilor cu prietenii. Elevii au apreciat și faptul că Facebook este ușor de utilizat, jocurile, chat-ul și posibilitatea de a lega noi prietenii. Libertatea de exprimare oferită de Facebook a fost, de asemenea apreciată, un elev declarând că *”ai posibilitatea să faci aproape orice”*.

Printre motivele cele mai frecvente pentru care elevii cu deficiențe de vedere utilizează Facebook se numără: socializarea pe diferite subiecte, comunicarea cu prietenii, informarea, crearea de noi prietenii și divertismentul.

În același timp, respondenții au identificat și o serie de dezavantaje ale utilizării Facebook. Printre cele mai frecvent menționate se numără dezavantajele legate de expunere și de nivelul scăzut de securitate, faptul că

uneori se blochează și caracterul neplăcut al unor reclame și invitații la jocuri.

Considerăm că este esențial să se respecte intimitatea utilizatorilor și să fie informați cu privire la setările de confidențialitate cu atât mai mult atunci când este vorba de persoane cu deficiențe de vedere care pot avea dificultăți în accesare anumitor câmpuri ale interfeței.

Referințe

- Albert, B. (Ed.). (2006). In or out of the mainstream? Lesson from research on disability and development cooperation. Leeds: The Disability Press.
- Balata, J., Jakub, F., Zdenek, M., Slavik, P., (2014) . Collaborative navigation of visually impaired, *J Multimodal User Interfaces* , 8. 175–185.
- Balog, A., Pribeanu, C., Lamanaukas, V., Slekiene, V. (2013). A multidimensional model for the exploration of negative effects of social networking websites as perceived by students. *Journal of Baltic Science Education*, 12(3), 378-388.
- Boyd, D., & Ellison, N., (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 210–230.
- Bricout, J.C., & Baker, P.M.A. (2010). Leveraging online social networks for people with disabilities in emergency communications and recovery. *International Journal of Emergency Management*, 7(1), 59–74.
- Chelcea, S., (2001). Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative, București, Editura Economică.
- Ellison, N.B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook “Friends”: Social capital and college students’ use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143–1168.
- Haller, B.A. (2010). Representing disability in an ableist world: Essays on mass media. Louisville, KY: The Advocado Press.
- Iordache, D.D., Lamanaukas, V., (2013). Exploring the Usage of Social Networking Websites: Perceptions and Opinions of Romanian University Students. *Informatica Economică Journal*, 17 (4), 18-25.
- Lamanaukas, V., Slekiene, V., Balog, A., Pribeanu, C. (2013) Exploring the usefulness of social networking websites: a multidimensional model. *Studies in Informatics and Control*, 22(2), 175-184.
- Morris, J. (2001). That kind of life? Social exclusion and young disabled people with high levels of support needs. London: Scope.
- Popa, C., Marhan, A.M., (2013). Profilul creativ al adolescenților utilizatori de Facebook, *Revista de Psihologie* vol. 59, nr. 2/2013, Editura Academiei Române, 167-178.
- Rainie, L. (2012). Smartphone ownership Update: September 2012. The Pew Research

- Center's Internet & American Life Project. Retrieved from <http://pewinternet.org/Reports/2012/Smartphone-Update-Sept-2012.aspx>
- Rice, R.E., & Katz, J.E. (Eds.). (2001). *The Internet and health communication: Experiences and expectations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Smith, A. (2010). *Mobile Access 2010*. The Pew Research Center's Internet & American Life Project. Retrieved from <http://www.pewinternet.org/Reports/2010/Mobile-Access-2010.aspx>
- Shpigelman, C.N., (2014) Facebook Use by Persons with Disabilities, *Journal of Computer-Mediated Communication* 19 (2014) © 2014 International Communication Association, 610–624.
- Tarasow, T., Aristodemou, E., Shitta, G., Laouris, Y., & Arsoy, A. (2010). Disclosure of personal and contact information by young people in social networking sites: An analysis using Facebook profiles as an example. *International Journal of Media and Cultural Politics*, 6(1), 81–102.
- Thackeray, R., & Hunter, M.A. (2010). Empowering youth: Use of technology in advocacy to affect social change. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 15, 575–591.
- Wright, K.B., & Bell, S.B. (2003). Health-related support groups on the Internet: Linking empirical findings to social support and computer-mediated communication theory. *Journal of Health Psychology*, 8(1), 39–57.